

BOSHLANG'ICH SINFLARGA TA'LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI

Ne'matullayeva Madinabonu
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1- bosqich talabasi,
Jumanova Shahnoza Ikromjonovna
Qo'qon universiteti "Ta'lim" kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda dars o'tish jarayonida mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida zamonaviy texnologik vositalarning ahamiyati, ularning dars jarayoniga tadbiiq qilish samaradorligi haqida fikrlar bayon etilgan. Darslarni sifatli tashkil etilishning imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida bir qancha metod va vositalar tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, o'qish, intonatsiya, metod, ta'lim, dars jarayoni, pedagogik texnologiyalar, interfaol vositalar, savodxonlik darajalari, didaktik o'yinlar.

Bugungi shiddatli davr har bir ta'lim olayotgan shaxslardan bolalik chog'idan boshlab qunt bilan o'qish, ilm va hunar o'rganishni talab etmoqda. Ana shu talab asosida mamlakatimizda o'ziga xos ta'lim tizimi yaratildi: "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" qabul qilindi. Ularda ta'limning boshqa sohalari qatori boshlang'ich ta'limiga ham alohida o'rin ajratilgan.

Ta'lim o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo'lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma'lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o'qituvchi o'z bilimi, ko'nikma va malakalarini mashg'ulotlar vositasida o'quvchilarga yetkazadi, o'quvchilar esa uni o'zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo'ladi. O'rganish jarayonida o'quvchilar o'zlashtirishning turli ko'rinishlaridan foydalanishadi, ya'ni o'zlashtirilayotgan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiiq etishda o'ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o'quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan ona tili, matematika, o'qish, odobnoma, tabiatshunoslik darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Negaki ularning zaminida savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshlang'ich ta'lim darslariga o'quvchilar qiziqishini oshirishga alohida e'tibor berish lozim. Chunki bolalar boshlang'ich sinflardan o'qish degan muqaddas so'zdan bezib qolmasliklari lozim. O'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun tajribali o'qituvchilar turli didaktik o'yinlardan foydalanishmoqda.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topish, mustaqil o'rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxs rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi.

Hozirgi kunda pedagoglarga juda katta sharoitlar yaratib berilmoqda. Bu sharoitlardan unumli foydalanga holda darslarni mazmunli va samarali tashkillash zarur. Shuning uchun o'qituvchilar doimo o'z ustida ishlashi, innovatsion, noan'anaviy, interaktiv dars usullarini muntazam o'qib va o'rganib borishi hamda o'quv-tarbiya jarayoniga tatbiiq qila olishi kerak. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarning badiiy, estetik, mantiqiy, jismoniy va ma'naviy

rivojlanishiga alohida e'tibor berishi kerak. Bunda o'quvchi ham ko'rsin, ham tinglasin, ham gapirsin, ham mushohada qilsin, ham yozsin. Psihologlarning o'tkazgan tahlillariga ko'ra, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan axborotlar 2 hafta o'tgach, mustaqil o'qish orqali 10 foizi, tinglash orqali 20 foizi, ko'rish orqali 30 foizi, o'zi namoyish etsa yoki so'zlab bersa 50 foizi, bahs-munozara, suhbat orqali 80 foizi, o'zi amaliy bajarganda esa 90 foizi eslab qolinar ekan. Shularni hisobga olsak, o'quvchilarga dars berishda ko'proq bahs-munozara, suhbat va amaliy ishlarni dars davomida o'z kuzatuvimiz va nazoratimiz ostida olib borishimiz kerak ekan. Bir xil uslubda dars o'tish bolalarda darsga qiziqmaslik holatlarini keltirib chiqarmoqda. Bu holatlarni oldini olish uchun turli xil metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Bolalar bir xillikdan juda tez zerikadi 45 daqiqalik dars mobaynida 20 daqiqadan keyin miyaga ma'lumot qabul qilish sekinlashib qoladi, shunday holatlarda 5 daqiqalik metodlardan foydalanish kerak. Bunday metodlarimiz juda ham qo'l keladi.

Misol uchun "B...B....B" metodi, "Bog'bon quyoncha", "Yomg'irli bulut", "Soat usuli", "Kutuvlar daraxti", "Kim oshdi savdosi", "Aqliy hujum". "Bumerang" kabi ko'plab metodlar mavjud.

1. "B...B...B..." metodi darsning yakunida qo'llash uchun tafsiya etiladi, o'quvchilar quydagilar bo'yicha so'zlaydilar - "Bilar edim", "Bilmagan edim", "Bilishni xohlayman". Ushbu metod orqali o'quvchilarni dars jaryoniga qanday etibor bilan o'tirgani, darsni qay darajada o'zlashtirganini bilib olish mumkin.

2. "Bog'bon quyoncha" metodi ushbu metodni qo'llash orqali dasr mavzularini takrorlab olishga erishiladi. Bu metodni qo'llash juda ham qulay va oson. Bunda o'qituvchidan qo'l mahorati talab etiladi.

3. "Yomg'irli bulut"- ushbu metod ham dars mavzusini mustahkamlashda qo'l keladi. Qo'llanishi: oddiy bulut ichiga mavzu nomi va tomchilariga mavzu bo'yicha savollar yoziladi. Bunday ko'rinishdagi savol-javoblar o'quvchilarni fanga nisbatan qiziqishini orttiradi.

4. "Soat usuli" - bunda o'tilishi kerak bo'lgan dars mavzusi va ma'lumotlarini alohidadan qilib varoqlarga chiqariladi, o'quvchilar qo'lga tarqatiladi, undan so'ng bitta ichki aylana va shu aylana atrofidan yana bir aylan tashkil etiladi. So'ng aylanadagi o'quvchilar bir-birariga qarab turib olishadi. Undagi malumotlarni bir-birlariga tushuntirishadi va o'zaro muloqot qilishadi. Shu tariqa soatning minut mili aylanganidek bir-birlari bilan almashgan holda ma'lumotlarni qayta-qayta tushuntirishadi va undan so'ng o'qituvchi darsni mavzusini tushuntirib beradi. Bunda o'quvchilarni eslab qolish jarayoni yaxshiroq bo'ladi. Bu orqali o'quvchilarda ham qiziqarli dars tashkillashga erishiladi.

5. "Kutuvlar daraxti" bu metodimiz ham o'quvchilarni fikirlashga va dars qandey o'tilganligini taxlil qilishga undaydi. Bunda birinchi daraxtimizga dars qanday o'tganligi va keyingi darsdan nimalar, yani, qanday yangicha enerjayzer yoki yangicha metodlar kutayotganini ma'lum qiladilar.

Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinlar, interfaol uslublar, ta'limiy mashqlar, yangi-yangi metodlar barchasi o'quvchini yangi mavzuni puxta o'zlashtirishga va ta'lim sifatini oshishiga xizmat qiladi. Biz pedagog muallimlarning ham maqsadimiz shudir. O'quvchilar qanchalik kreativ fikrlab, mustaqil bajara olsalar biz maqsadga erishgan bo'lamiz. O'quv jarayonida motivatsiyadan foydalanish va rag'batlar berish ham, albatta, innovatsion yondashuvda juda qo'l keladi. Har bir o'qituvchi darslarga innovatsion yondashib, yangi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanib darslar o'tsa bu o'z natijasini beradi. Mustaqil O'zbekistonimiz kelajagi bilimli, mustaqil fikrlaydigan tadbirkor va tashabbuskor kadrlarga bog'liq. Ular esa maktablarda tarbiyalanadi.

Yuqoridagi metodlardan foydalanish orqali dars samaradorligini oshirishga erishiladi. Dars o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishning asosiy vositasi va o'qituvchi faoliyatining

yadrosidir. Shu sababli darsni zamonaviy talablarga javob beradigan, samarali qilib tashkil etish biz pedagoglarning asosiy burchimizdir. Bu burchni halol va vijdonan bajarish uchun bor ilmimizni, bor mahoratimizni, bor kuch-g'ayratimizni ayamaylik. Toki, farzandlarimiz Vatan taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadigan barkamol shaxslar bo'lib yetishsin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T.: «Sharq» nashriyot-matbaa kontserni, 1997.
2. "Boshlang'ich ta'lim" jurnali, 2017-yil, 7-soni, 20-bet.
3. Boshlang'ich sinflarda o`quv mativlarining xususiyatlari Бекмуродова, Ж. А.
8. Boshlang'ich sinflarda o`quv mativlarining xususiyatlari / Ж. А. Бекмуродова. —
4. Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 2 (292). — С. 445-447. — URL: <https://moluch.ru/archive/292/65552/> .